

Activity Problems of Theory and Practice, 5(46), 149–160 [in English].
<https://doi.org/10.55643/fcapter.5.46.2022.3791>

Marian Zadorozhnyi, graduate student
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

Actual issues of recognition of non-current assets in construction

Non-current assets occupy the largest share among the company's assets. Taking into account the variability, complexity and systematic recognition of non-current assets, it is difficult to reflect them in the accounting and reporting of enterprises. Additional difficulties in the accounting display of transactions with non-current assets are introduced by the industry specifics of the enterprise. In particular, construction is a unique industry in the context of the use of non-current assets, which significantly affects the methodology and organization of accounting.

The purpose of the article is to identify the criterion features of recognition of non-current assets from the standpoint of accounting theory and to justify their impact on accounting practice, taking into account the sectoral features of the construction industry of the Ukrainian economy.

The article proposes a terminological positioning of the definition of «non-current assets» in the wording «these are assets that the enterprise keeps for the purpose of using them in its economic activity, the expected term of use of which is more than one year (or the operating cycle, if it is longer than one year). The procedure for recognizing non-current assets as accounting objects, which are characterized by: significant species variability, duration of use, wear and tear, the need for revaluation, the occurrence of capital investments, the peculiarity of primary documentation, the minimization of the number of inventories, impairment, the presence of liquidation value, the variability of evaluation and depreciation methods. Prospective directions for optimizing the accounting of non-current assets have been determined, taking into account the unique organizational and technological features of the construction industry, which is entrusted with the important task of restoring damaged and destroyed non-current objects and the post-war reconstruction of Ukraine.

accounting, non-current assets, recognition criteria, construction industry

Одержано (Received) 11.03.2024

Прорецензовано (Reviewed) 25.04.2024
Прийнято до друку (Approved) 27.05.2024

УДК 336.7

JEL Classification: D80, E60, G28

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.11\(44\).208-220](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.11(44).208-220)

Д. Карзун, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Вплив макроекономічної нестабільності на розкриття інформації про фінансові інструменти

В умовах воєнного стану та високої макроекономічної нестабільності, посилення впливу фінансово-економічної та соціально-політичної кризи та інших негативних явищ, розвиток фінансових ринків значною мірою залежить від застосування ефективних фінансових інструментів. Це дозволить підвищити стійкість економічних суб'єктів у ситуаціях невизначеності та ризику, що супроводжують їх господарську діяльність на всіх етапах, підвищити власну ефективність та використати можливості, що виникають завдяки процесам глобалізації і цифровізації економіки і суспільства. Водночас, питання обліку та оцінки фінансових інструментів ускладнюється внаслідок недосконалої нормативно-правової бази, неповної узгодженості міжнародних та вітчизняних стандартів обліку та звітності, дефіциту навичок ефективного використання новітніх фінансових інструментів.

Метою статті є дослідження впливу макроекономічної нестабільності на розкриття інформації про фінансові інструменти з урахуванням новітніх підходів щодо вдосконалення їх обліку та оцінки. Дослідження проведено з використанням методів системного і порівняльного аналізу, класифікації, економічного аналізу, логічного узагальнення. Аналіз наукових праць у сфері застосування фінансових інструментів, вітчизняної і зарубіжної статистики дозволив підтвердити гіпотезу щодо необхідності врахування впливу сучасних економічних передумов на розвиток фінансових інструментів, потреби в їх трансформації відповідно до вимог цифровізації, глобалізації та активної міжнародної співпраці.

© Д. Карзун, 2024

Доведено, що в умовах сьогодення, коли стрімкими темпами зростає рівень глобалізації, посилюється вплив ризиків навколишнього середовища, соціальної сфери та управління, відзначаються значними коливаннями індекси інфляції, валютні курси та облікові ставки Національного банку України, відповідно посилюється ступінь невизначеності функціонування економічних суб'єктів. Високими є фінансові ризики, у тому числі кредитні, ринкові (процентні, валютні, інфляційні, політичні), ризики ліквідності. Констатовано, що саме в цих умовах доцільно удосконалювати підходи щодо обліку та оцінки фінансових інструментів, здійснювати оцінку міри впливу та ймовірності виникнення ризиків у фінансовій сфері, активізувати і гармонізувати співпрацю в фінансовому секторі з урахуванням кращого досвіду світової практики.

фінансовий інструмент, облік, звітність, оцінка, нестабільність

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, коли велика кількість підприємств різних країн світу, у тому числі і нашої країни, перебувають в умовах невизначеності обставин, а також можливого настання або ненастання певних подій, що призводить як наслідок до економічної невизначеності, особливої актуальності набуває питання дослідження сутності і впливу фінансових інструментів в контексті управління ризиками підприємств.

Ураховуючи значущу роль фінансових інструментів в економіці країн світу, саме ефективне використання фінансових інструментів сприяє активізації діяльності суб'єктів господарювання на макро- і мікрорівнях і є найважливішим чинником в управлінні ризиками підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні засади використання фінансових інструментів, їх роль у становленні фінансових ринків, специфіка їх обліку та оцінки є предметом розгляду багатьох науковців. Так, І. Бурденко висвітлює сутність фінансових інструментів та визначає підходи щодо їх класифікації [3]. Л. Шкварчук комплексно досліджує особливості функціонування фінансового ринку [23]. І. Благун, М. Когут та Л. Склярська розглядають еволюційні етапи виникнення й становлення фінансових інструментів в умовах ринкових відносин [2]. Н. Лоханова висвітлює проблемні питання обліку фінансових інструментів, базуючись на вимогах міжнародних та вітчизняних стандартів обліку та звітності [11]. Авторський колектив під науковим керівництвом Р. Слав'юка ґрунтовно відображає питання оцінки й відображення фінансових інструментів в процесі складання звітності [22].

З-поміж досліджень останніх років варто відокремити наукові праці, що стосуються цифровізації, поліпшення облікових процедур та врахування умов невизначеності під час обліку й оцінки фінансових інструментів. Зокрема, В. Воробець вивчає специфіку застосування блокчейн технологій в умовах цифровізації фінансових інструментів [6]. О. Лукова наводить шляхи вдосконалення методичного забезпечення економічної експертизи облікових процедур щодо фінансових інструментів [12]. Є. Редзюк характеризує новітні підходи до використання фінансових інструментів в умовах глобалізації та нестабільності ринків [18] тощо.

Разом з тим, потребують поглибленого аналізу, узагальнення і систематизації досвіду та кращих прийомів щодо обліку фінансових інструментів в умовах макроекономічної нестабільності, базуючись на врахуванні сучасних економічних реалій.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу макроекономічної нестабільності на розкриття інформації про фінансові інструменти з урахуванням новітніх підходів щодо вдосконалення їх обліку та оцінки.

Представлене дослідження ґрунтується на гіпотезі щодо необхідності врахування впливу сучасних економічних передумов на розвиток фінансових інструментів, а також нагальної потреби в їх трансформації відповідно до вимог

цифровізації та глобалізації, посилення міжнародної співпраці в контексті євроінтеграційних процесів.

Методологічне підґрунтя дослідження складають методи системного і порівняльного аналізу (під час висвітлення сутності фінансових інструментів та їх генезису), класифікації (в процесі розгляду типів фінансових інструментів), економічного аналізу (під час розгляду сучасних економічних передумов використання фінансових інструментів), логічного узагальнення (зادля формулювання шляхів поліпшення обліку та оцінки фінансових інструментів в умовах сучасних реалій).

Інформаційною базою дослідження слугували відповідні нормативні акти, наукові праці фахівців у сфері обліку та оцінки фінансових інструментів, офіційні статистичні дані Національного банку України, Міністерства фінансів України, міжнародних організацій.

Виклад основного матеріалу. Генезис фінансових інструментів тісно пов'язаний зі становленням та еволюцією фінансових ринків під впливом низки чинників, таких як глобалізація, конкуренція, цифровізація тощо.

Багаторічну еволюцію становлення світової фінансової думки науковці пропонують розподіляти на два ключових етапи. Перший був започаткований ще за античних часів та тривав до середини ХХ ст., що відобразилося у формуванні теоретичних підходів у межах класичної теорії фінансів. Другий етап ознаменувався становленням неокласичної теорії фінансів. Основна різниця між вказаними теоріями визначається наявністю суб'єктивних домінант. Зокрема, за умови застосування класичного підходу головну роль у провадженні фінансових відносинах відіграє держава, а в контексті неокласичного підходу ключового значення набувають фінанси приватного сектору. Разом з тим, еволюція змістовного наповнення класичної та неокласичної теорії, покращення методичного інструментарію управління фінансовими відносинами на рівні державних та корпоративних фінансів протікали у паралельному режимі [2].

Глобалізація виступила чинником становлення, розвитку та інтенсифікації відносин між суб'єктами різних держав світу, прискорюючи процеси руху інформації, людських ресурсів, капіталу і виробничих засобів. Залучення прямих іноземних інвестицій виступає одним із найвагоміших засобів росту економік країн, зростають масштаби співпраці у торгівельній сфері. Від початку 50-х років ХХ ст. фінансова сфера інтенсивно забезпечувала світові торговельно-економічні відносини глобалізованого характеру, відзначаючись більш швидкими темпами розвитку порівняно з виробничою і торгівельною сферами, активно продукуючи і впроваджуючи інноваційні рішення. Однак, в останні роки фінансова сфера перебуває під впливом низки кризових явищ, що призвели до значного уповільнення її активності, зниження обсягів кредитування, прямих іноземних інвестицій, таких як наслідки пандемії коронавірусу [18], військових конфліктів, загальної нестабільності на макрорівні.

Реалії сьогодення призводять до актуалізації питань обліку фінансових інструментів та їх розкриття у фінансовій звітності, адаптації міжнародних вимог до застосування у вітчизняному фінансово-економічному полі, раціоналізації підходів щодо класифікації видів фінансових інструментів, врахування тенденцій функціонування фондового ринку, впровадження досягнень новітніх інформаційних технологій [12].

Інструменти, що обертаються на фінансовому ринку, обслуговують операції на різних його видах і сегментах, характеризуються великою різноманітністю.

І. Бурденко пропонує підхід до класифікації фінансових інструментів за характером відносин, економічним змістом та відображенням в обліку, предметом контракту та за метою бухгалтерського обліку (рис. 1) [3].

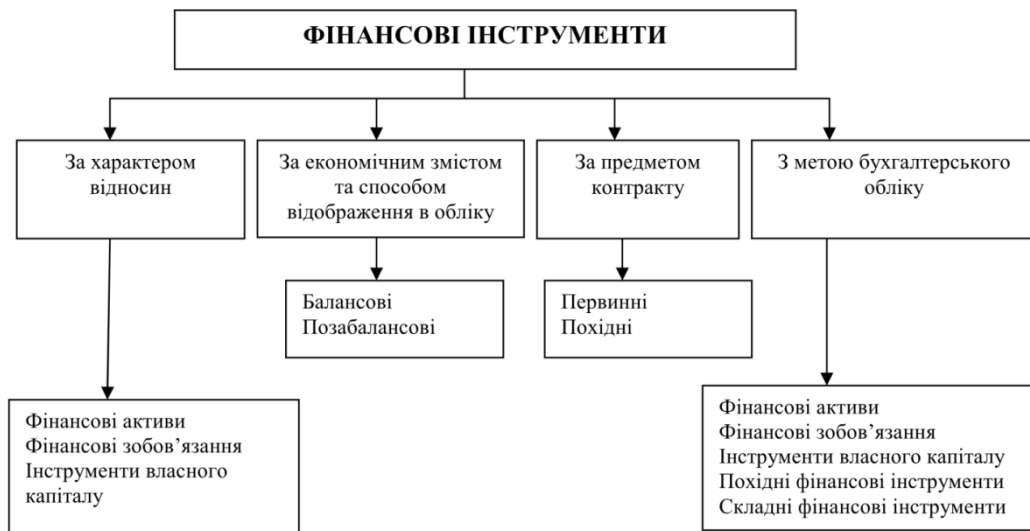

Рисунок 1 – Класифікація фінансових інструментів

Джерело: складено автором з використанням [3]

Р. Слав'юк та ін. пропонують класифікацію фінансових інструментів за видами фінансових ринків, характером фінансових зобов'язань, пріоритетною значущістю, гарантованим рівнем доходності, рівнем ризиків, рівнем регулювання та цілями обліку [22].

Відповідно до Директиви Європейського парламенту та Ради «Про ринки фінансових інструментів» (2014/65/EU від 15.05.2014), що вносить коригування до директив 2002/92/EC і 2011/61/EU, до складу фінансових інструментів належать:

- оборотні цінні папери;
- інструменти грошового ринку;
- паї організацій колективного інвестування;
- опціони, ф'ючерси, свопи, угоди за форвардними процентними ставками, інші контракти на деривативи;
- деривативні документи для перенесення кредитних ризиків;
- фінансові договори/контракти на різниці;
- емісії на викиди [25].

Характеристиками фінансових інструментів виступають: «період їх обігу, податковий статус, поворотність, подільність, конвертованість, валюта платежу, ліквідність, доходність, ризиковість тощо» [23, с. 38].

Періодом обігу фінансових інструментів виступає період часу до здійснення кінцевого платежу або до виникнення вимоги щодо їх погашення (ліквідації), тому, вони можуть бути строковими та безстроковими. Податковий статус фінансових інструментів характеризує спосіб і ставки оподаткування доходів від володіння ними та їх перепродажу. Поворотність фінансових інструментів характеризує наявність обов'язків у їх емітента здійснити їх викуп у визначений термін, відповідно, до поворотних інструментів належать позики. Подільність визначає мінімально можливий обсяг конкретного фінансового інструменту, що може бути придбаний або реалізований на відповідному ринку. Конвертованість фінансових інструментів характеризує їх спроможність перетворитися на інший фінансовий інструмент, що регламентовано умовами їх випуску. Валюта платежу характеризує грошові одиниці, у яких відбувається виплата за відповідним фінансовим інструментом. Ліквідність фінансових інструментів характеризує їх здатність до продажу або купівлі на ринку без зміни розміру вартості. Доходність фінансових інструментів формується за рахунок

грошових потоків у вигляді дивідендів, відсотків або розміру коштів, одержаних за рахунок погашення і перепродажу іншим суб'єктам. Ризикованість фінансових інструментів характеризує невизначеність, що зумовлена обсягом та терміном одержання доходів за певним інструментом у наступному періоді [23, с. 38-40].

В умовах стрімкого розвитку цифрової економіки на перший план виходять новітні інструменти цифровізації фінансових інструментів. Одним із них є блокчейн технології, що виступають універсальним інструментом під час створення баз даних, маючи такі переваги, як повна прозорість, децентралізація, конфіденційність, надійність, компроміс, а також відповідаючи властивостям щодо узгодженості транзакцій з поточним станом системи, їх авторизованості, незмінності, кінцевості та стійкості до цензури [6].

Отже, для обліку та оцінки фінансових інструментів доцільно враховувати специфіку різних їх типів.

Економічні передумови необхідності удосконалення обліку та розкриття (оцінки) у фінансовій звітності фінансових інструментів в Україні обумовлені впливом тенденцій глобалізації у світі, обраного державою курсу щодо європейської інтеграції, потребами у реалізації цілей сталого розвитку, іншими глобальними і локальними трендами та викликами, а саме: впливом пандемії коронавірусу, наслідками військових дій, тривалою фінансово-економічною кризою в країні тощо. Це призводить до значних коливань ставок Національного банку України, високих темпів інфляції, нестабільності валютних курсів.

Порівняльний аналіз індексу глобалізації за країнами світу (KOF Globalisation Index 2023), що вимірює економічні, соціальні та політичні складові глобалізації у міжнародному масштабі (рис. 2), засвідчив, що рівень глобалізації в Україні є доволі високим (значення показника складало 73). Лідерами за даним міжнародним компаратором виступають Швейцарія (91), Нідерланди (90), Швеція (89), Німеччина (89), Велика Британія (88), тоді як в країнах африканського континенту мають місця низькі значення (наприклад, Нігер – 45, Ангола – 42, Еритрея – 32) [24].

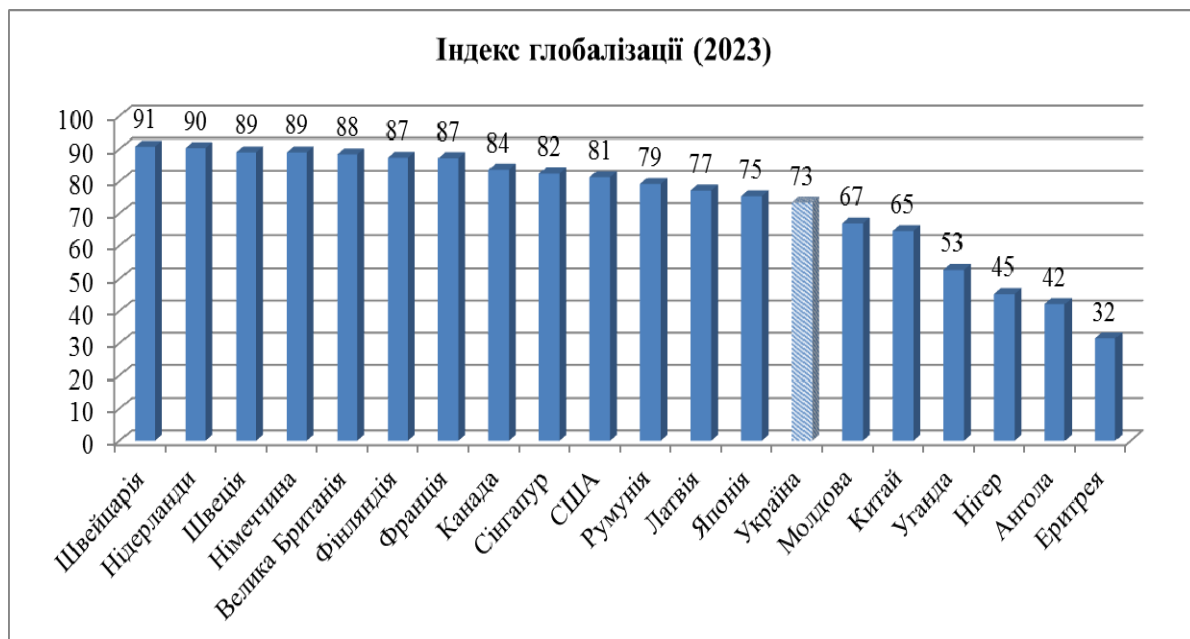

Рисунок 2 – Значення індексу глобалізації за окремими країнами світу та в Україні у 2023 році

Джерело: побудовано автором за даними KOF Globalisation Index, 2023 [24]

За даними Міністерства фінансів України, динаміка зміни індексу інфляції (індексу споживчих цін) коливалася наступним чином (рис. 3). Як бачимо, пікові зростання рівня інфляції мали місце в Україні в 2014 році (124,9%), 2015 році (143,3%), 2022 році (126,6) [10].

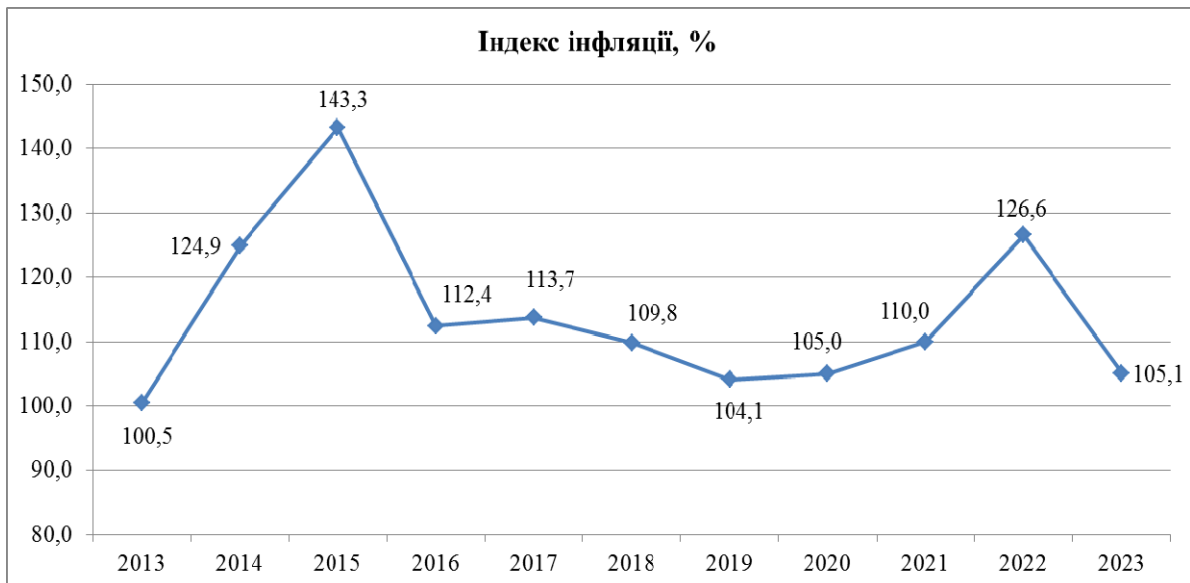

Рисунок 3 – Динаміка значень індексу інфляції в Україні упродовж 2013-2023 років

Джерело: побудовано автором за даними [10]

Проведемо оцінку валютних коливань гривні у розрахунку на 1 долар США та 1 євро, користуючись даними Національного банку України щодо середнього за період офіційного курсу (рис. 4). Можемо констатувати наявність тенденції до значного зростання, оскільки за досліджуваний період курс долара США збільшився від 7,99 грн у 2013 році до 36,57 грн у 2023 році, а курс євро – від 10,61 грн до 39,56 грн, відповідно. З початку 2024 року зростання курсу валют ще більш прискорилося, оскільки станом на травень поточного року він склав 39,71 грн за один долар США та 42,88 грн за один євро [16].

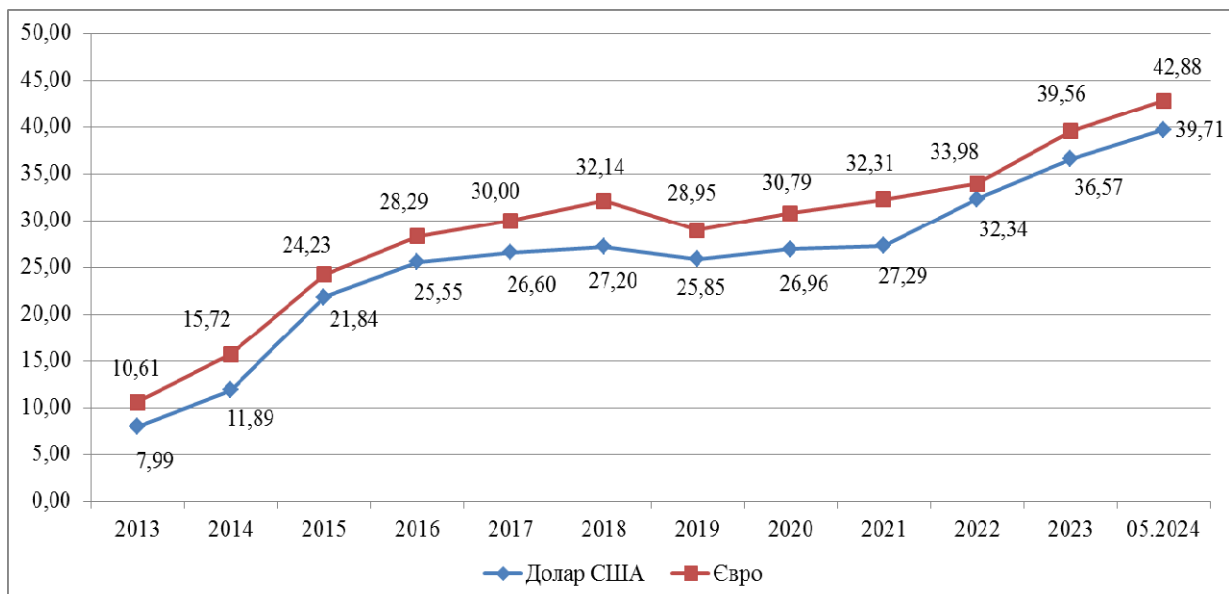

Рисунок 4 – Динаміка валютних коливань в Україні упродовж 2013-2024 років (грн/долар США та євро)

Джерело: побудовано автором за даними [16]

На стан фінансових ринків чинить вплив такий показник, як облікова ставка Національного банку України. Інформація офіційного сайту Національного банку України (НБУ) свідчить про її значні коливання в часі. Так, у 2018 році вона коливалася на рівні 16-18% річних, з 31.12.2019 року вона знизилася до 13,5%, з 12.06.2020 року – до 6,0%, після чого відбувалося її поступове зростання до рівня 9-10% упродовж 2021 та початку 2022 років. Стрімко зросла до 25,0% облікова ставка НБУ з 03.06.2022 року і перебувала на такому рівні до середини 2023 року. Надалі, мало місце її зниження до 22,0% з 28.07.2023 року, 20,0% – з 15.09.2023 року, 16,0% – з 27.10.2023 року, 15,0% – з 15.12.2023 року. Початок 2024 року відзначився подальшим зменшенням облікової ставки НБУ, яка з 15.03.2024 року склала 14,5%, а з 26.04.2024 року – 13,5% [15].

Динаміку зміни процентних ставок та обсягів кредитів і депозитів резидентам у національній валюті в Україні у 2013-2023 роках відображено за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1 – Динаміка зміни процентних ставок та обсягів кредитів і депозитів резидентам у національній валюті в Україні у 2013-2023 роках

Рік	Процентні ставки за новими кредитами резидентам (крім інших депозитних корпорацій)	Обсяг нових кредитів резидентів, млн грн	Процентні ставки за новими депозитами резидентів (крім інших депозитних корпорацій)	Обсяг нових депозитів резидентів, млн грн
2013	14,4	1641018	9,5	1490314
2014	15,0	1472811	10,5	1811339
2015	17,5	1405837	11,6	2572899
2016	15,9	1664993	10,4	2960177
2017	14,6	1700997	8,3	3016644
2018	17,2	2447107	10,9	3393460
2019	17,0	3016172	11,5	3542728
2020	13,1	3235181	5,6	3517321
2021	12,2	3872334	4,3	3636940
2022	16,2	2702935	7,2	4383129
2023	16,8	2481669	10,5	15986548

Джерело: побудовано автором за даними [21]

Відзначимо, що процентні ставки для резидентів за кредитами в цілому зросли з 14,4% у 2013 році до 16,8% у 2023 році, при цьому їх максимальний рівень (17,5%) зафіксовано у 2015 році. Обсяг кредитів резидентів мав стійку тенденцію до зростання до 2021 року, коли мав місце його максимальний рівень 3872334 млн. грн, а впродовж 2022-2023 років їх розмір знизився. Процентні ставки за новими депозитами резидентів відзначалися значними коливаннями в часі і досягли у 2023 році значення 10,5%. При цьому, мінімальними вони були у 2021 році (4,3%), а максимальними – у 2015 році (11,6%). Обсяг нових депозитів резидентів переважно характеризувався тенденцією до збільшення за досліджуваний період, крім того, за даними 2023 року таке збільшення було дуже суттєвим [21].

Наведені статистичні дані дозволяють констатувати, що функціонування вітчизняного фінансового ринку відбувається в умовах значної нестабільності економічних умов та невизначеності загалом, що відображається як на загальному їх стані, так і на можливостях застосування відповідних фінансових інструментів, їх обліку та підвищення ефективності.

Діяльність підприємств в умовах економічної невизначеності, яка обумовлена невизначеністю обставин або можливим настанням чи ненастанням певних подій, супроводжується наявністю ризиків. Пошук шляхів мінімізації ризиків підприємств має багатовікову світову історію. Проте повністю уникнути ризиків звісно неможливо і тому діяльність суб'єктів господарювання повинна бути спрямована на управління ризиками, а саме на їх мінімізацію. Питанням оцінки, обліку та розкриття інформації присвячені низка національних та міжнародних стандартів обліку і звітності. МСФЗ також приділяють суттєву увагу ідентифікації та розкриттю інформації про фінансові ризики (МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» та ін.) [13; 14].

З точки зору І. Єпіфанової, В. Панкової, Л. Ткачук, «категорію «ризик» можна визначити як небезпеку потенційно можливої втрати ресурсів або недоотримання доходів в порівнянні з варіантом, який розрахований на раціональне використання ресурсів в даному виді підприємницької діяльності» [9].

І. Петрова зауважує, що «ризик означає ймовірність певних втрат, збитків або недоотримання доходів суб'єктом господарювання, яка отримує кількісно-якісну оцінку в процесі прийняття управлінських рішень» [17].

Аналіз сучасних літературних джерел засвідчив, що на сьогодні існує низка різних підходів до класифікації ризиків за відповідними критеріями. Так, Т. Васильєва й Н. Антонюк пропонують класифікацію фінансових ризиків, відносячи до їх складу такі: ризики, пов'язані з неналежним рівнем ліквідності; ризики втрати суб'єктом господарювання платоспроможності; інфляційні й валютні ризики; біржові ризики; кредитні ризики, зокрема, відсоткові; інвестиційні ризики; ризики виникнення ситуації банкрутства суб'єкта господарювання; ризики, що виникають унаслідок зміни цін на продукцію або кон'юнктури відповідного ринку в цілому; ризики, що залежать від джерел фінансування [5].

Отже, як відзначає О. Бездітко, поняття ризику тісно пов'язане із категорією невизначеності, яку прийнято розуміти як неоднозначність результатів, ненадійний характер очікувань, дефіцит необхідної інформації та достовірної впевненості у наслідках прийнятих управлінських рішень. Розрізняють значну кількість джерел невизначеності в управлінській діяльності, серед яких слід відзначити інфляційні процеси, коливання ринкової кон'юнктури, виникнення форс-мажорних подій та ін. Наявність невизначеності призводить до очікування певних випадкових подій та явищ, що спричиняє появу ризику: отримання меншої за очікувану суми прибутку чи навіть збитку, відхилення від плану виробництва чи збуту, відхилення строків оплати за поставлену продукцію чи послуги, втрата чи пошкодження майна тощо [1].

С. Головацька, І. Бурденко, К. Нагірська, А. Король підкреслюють, що умови невизначеності та ризику активно поширюються на всі сфери господарювання, оскільки сучасному світу притаманні посилення конкурентної боротьби, розгортання фінансово-економічних кризових явищ, що потребує своєчасного ухвалення управлінських рішень та застосування оптимальних процедур обліку [8].

В. Гавриленко наголошує, що невизначеність у якості фундаментальної ризи недостатнього забезпечення знаннями процедур ухвалення управлінських рішень стосовно конкретної проблемної ситуації, тобто невірогідності (присутність окремих фіктивних даних), неоднозначності (нечіткість, неточність), невідомості (часткова або повна відсутність інформації щодо відповідного проблемного явища [7].

В. Решетило, Ю. Федотова наводять наступні передумови прояву невизначеності: труднощі, зумовлені тим, що економіка являє собою систему з динамічною структурою та суперечностями на рівні її внутрішнього устрою;

стохастичні (ймовірні) чинники, які виникають унаслідок впливу на економіку різних явищ суспільного і природного характеру; природно-кліматичні умови, перелік матеріальних і духовних запитів соціуму, міра прояву яких може бути оцінена лише з певним рівнем імовірності [19].

Актуальною залишається потреба у залученні фінансових інструментів в процесі інвестування та фінансового забезпечення інновацій. Ю. Василенко, О. Коваленко, О. Свириденко наводять такі способи збільшення фінансування інновацій: державне фінансування (бюджетне фінансування / виділення коштів з державного бюджету); дешеві кредити (компенсація відсотків за кредитами); пільгове оподаткування; створення банку розвитку, основною метою якого має бути кредитування інновацій, в тому числі інновацій малого та середнього бізнесу [4].

Одним із викликів, який постав перед нашою державою, є події, пов'язані з введенням в країні воєнного стану. Масштабні руйнування, знищення людського капіталу, дестабілізація виробництва призводить до колосальних збитків в державі і зменшенню інвестицій через зростаючу невизначеність. В умовах воєнного стану зростає роль держави щодо необхідності врахування цих викликів та спрямування зусиль на фінансову підтримку суб'єктів господарювання через удосконалення існуючих фінансових інструментів. Водночас, ці виклики потребують проведення наукових досліджень, спрямованих на удосконалення фінансових інструментів забезпечення фінансової підтримки в складних умовах сьогодення.

Отже, застосування фінансових інструментів у сучасних умовах ускладнюється впливом невизначеності та ризиків у діяльності економічних суб'єктів, коливаннями ринкової кон'юнктури, впливом негативних наслідків пандемії та воєнного стану. Крім того, проблеми у сфері обліку фінансових інструментів зумовлені прогалинами у вітчизняному законодавстві, наявністю суперечливих трактувань і норм, потребою гармонізації вітчизняних підходів із міжнародними вимогами.

Особливої актуальності набуває проблема оцінки та розкриття звітності як основних, так і похідних фінансових інструментів. Існує низка неузгоджених між собою положень, які стосуються фінансових інструментів, за НП(С)БО та за МСФЗ. Ці проблеми обумовлюють наявність дискусій серед теоретиків і практиків бухгалтерського обліку, стають нагальною потребою узгодження національної облікової системи з МСФЗ в умовах викликів невизначеності. Зокрема, проблемні питання облікової оцінки фінансових інструментів відповідно до вимог МСФЗ і НП(С)БО були досліджені в наукових працях Н. Лоханової, яка надала порівняльну характеристику існуючим проблемам (перш за все, відсутність однозначного тлумачення обрання адекватних методів оцінювання для певних видів фінансових інструментів під час формування облікової політики у різних ситуаціях провадження господарської діяльності) та зазначила своє бачення щодо їх усунення, включаючи ідентифікацію бізнес-моделі при визначенні порядку віднесення фінансових активів до категорій, встановленні їх справедливої вартості, врахування ризиків та ін. [11].

Відповідно до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» компанії повинні оцінювати знецінення фінансових активів, включаючи торговельну дебіторську заборгованість, використовуючи модель очікуваних кредитних збитків. Зокрема, це стосується таких активів, як торговельна дебіторська заборгованість, видані позики, інвестиції у боргові цінні папери (утримувані для одержання грошових потоків через погашення основної суми боргу та відсотків) [14].

Слід зазначити, що підприємства зобов'язані визнавати у своєму обліку збитки, які вони очікують за торговельною дебіторською заборгованістю, вже в момент її

визнання і переглядати свою оцінку цих збитків до дати погашення такої заборгованості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Поява фінансових інструментів пов'язана з виникненням та розвитком фінансових ринків, оскільки фінансова сфера активно забезпечувала світові торговельно-економічні відносини, відзначаючись більш швидкими темпами розвитку порівняно з виробничою і торговельною сферами, активно продукуючи і впроваджуючи інноваційні рішення. Встановлено, що існує значна кількість різноманітних підходів до класифікації фінансових інструментів за ознаками. У їх складі можуть бути відокремлені: фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу, похідні фінансові інструменти. Характеристиками фінансових інструментів слід вважати період їх обігу, податковий статус, поворотність, подільність, конвертованість, валюта платежу, ліквідність, дохідність, ризиковість тощо.

Економічні передумови необхідності удосконалення обліку та розкриття (оцінки) у фінансовій звітності фінансових інструментів в Україні обумовлені впливом тенденцій глобалізації у світі, обраного державою курсу щодо європейської інтеграції, потребами у реалізації цілей сталого розвитку, іншими глобальними і локальними трендами та викликами, а саме: впливом пандемії коронавірусу, наслідками військових дій, тривалою фінансово-економічною кризою в країні тощо. За наведеними в ході дослідження даними встановлено, що впродовж останніх років в Україні суттєво зросли валютні курси, має місце доволі високий рівень інфляції.

Значний вплив на облік фінансових інструментів мають ситуації невизначеності та ризику в економічній та інших сферах. Фінансові ризики пов'язують із ситуаціями, у яких є імовірність виникнення фінансових втрат в умовах невизначеності під час провадження саме фінансової діяльності (менший за очікування рівень доходу, втрата частини капіталу тощо). Серед причин таких втрат – зміна відсоткових ставок, цін, курсів валют. Актуалізується роль використання похідних фінансових інструментів в управлінні ризиками, зокрема, деривативів, застосування оптимальних методичних підходів до оцінки фінансових ризиків, у тому числі очікуваних кредитних збитків, врахування у сфері обліку новацій економічно-господарської діяльності, складання та своєчасного коригування прогнозів, забезпечення якісною і достовірною інформацією та застосування новітніх досягнень цифровізації.

Перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямі полягають у необхідності пошуку шляхів практичного застосування математичного моделювання та сучасних інформаційних технологій для визначення впливу фінансових інструментів в управлінні ризиками підприємств на макро- і мікрорівнях.

Список літератури

1. Бездітко О.Є. Управління фінансовими ризиками підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. Вип. 3. С. 43-49.
2. Благун І.Г., Когут М.-Х.І., Склярська Л.А. Генезис та еволюція фінансів у ринковому економічному середовищі. *Збірник наукових праць Національного лісотехнічного університету України*. 2013. Вип. 23.18. С. 265-277.
3. Бурденко І.М. Фінансові інструменти: особливості їх класифікації. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. №4. С. 24-31.
4. Василюшен Ю.В., Коваленко О.С., Свириденко О.О. Фінансові інструменти стимулювання інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу в Україні. *Ефективна економіка*. 2016. №12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5333> (дата звернення: 18.04.2024).
5. Васильєва Т.А., Антонюк Н.А. Управління фінансовими ризиками промислового підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2020. №3. С. 97-103.

6. Воробець В. Переваги використання блокчейн технології в умовах цифровізації фінансових інструментів. *Світ фінансів*. 2020. Вип. 2. С. 49-61.
7. Гавриленко В.О. Облік невизначеності та ризику в умовах антикризового управління. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2017. Т. 22. Вип. 8(61). С. 130-134.
8. Головацька С., Бурденко І., Нагірська К., Король А. Біхевіористична модель прийняття рішень у бухгалтерському обліку в умовах ризику та невизначеності. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2021. № 65. С. 72-78.
9. Єпіфанова І.Ю., Панкова В.Д., Ткачук Л.М. Стратегічне управління ризиками в системі управління персоналом. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 6(1). С. 12-15.
10. Індекс інфляції в Україні. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 20.04.2024).
11. Лоханова Н.О. Проблемні питання обліку фінансових інструментів відповідно до вимог П(С)БО і МСФЗ. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 6(5). С. 163-167.
12. Лукова О.С. Удосконалення методичного забезпечення економічної експертизи облікових процедур щодо фінансових інструментів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 556-571.
13. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 (МСФЗ 7). Фінансові інструменти: розкриття інформації. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007#Text (дата звернення: 20.04.2024).
14. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9). Фінансові інструменти. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text (дата звернення: 20.04.2024).
15. Облікова ставка НБУ. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (дата звернення: 20.04.2024).
16. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> (дата звернення: 02.04.2024).
17. Петрова І.Л. Ризик-орієнтоване управління як соціальна інновація у забезпеченні економічної безпеки. *Вчені записки університету «КРОК»*. Серія: Економіка. 2020. Вип. 3. С. 243-248.
18. Редзюк Є. Функціонування фінансових інститутів та інструментів у нестабільній глобальній економіці. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2021. Вип. 1. С. 35-46.
19. Решетило В.П., Федотова Ю.В. Невизначеність та ризик: співвідношення понять та специфіка прийняття рішень. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 3(77)-2. С. 149-154.
20. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: монографія / О.В. Пальчук, В.М. Савченко, І.В. Рузмайкіна та ін; за ред. Г.М. Давидова. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 248 с.
21. Статистика фінансових ринків. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/files/4-Financial_markets.xlsx (дата звернення: 20.04.2024).
22. Фінансові інструменти: оцінка і відображення у звітності банків: монографія / кол. авторів; за ред. д-ра екон. наук, проф. Р.А. Слав'юка. К.: УБС НБУ, 2015. 307 с.
23. Шкварчук Л.О. Фінансовий ринок: навч. посібник / К.: Знання, 2013. 382 с.
24. KOF Globalisation Index 2023. URL: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (дата звернення: 20.04.2024).
25. On markets in financial instruments and amending: Directive of the European Parliament and of the Council: of 15.05.2014 №2014/65/EU (Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU). URL: <http://www.eufsp.com/laws.html> (дата звернення: 20.04.2024).

References

1. Bezditko, O. Ye. (2020). Management of financial risks of the enterprise. *Tavriyskiy naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika*, 3, 43-49 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.3.6>
2. Blahun, I. H., Kohut, M.-Kh. I., & Skliarska, L. A. (2013). Genesis and evolution of finance in a market economic environment. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, 23.18, 265-277 [in Ukrainian].
3. Burdenko, I. M. (2006). Financial instruments: features of their classification. *Aktualni problemy ekonomiky*, 4, 24-31 [in Ukrainian].

4. Vasylyshen, Yu.V., Kovalenko, O.S., & Svyrydenko, O.O. (2016). Financial instruments for stimulating innovative activity of small and medium-sized businesses in Ukraine. *Efektivna ekonomika*, 12 [in Ukrainian] <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5333>
5. Vasylieva, T.A., & Antoniuk, N.A. (2020). Management of financial risks of an industrial enterprise. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Ekonomika*, 3, 97-103 [in Ukrainian]. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-10.
6. Vorobets, V. (2020). Advantages of using blockchain technology in conditions of digitalization of financial instruments. *Svit finansiv*, 2, 49-61 [in Ukrainian]. DOI: 10.35774/sf2020.02.049.
7. Havrylenko, V.O. (2017). Accounting for uncertainty and risk in the context of anti-crisis management. *Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova*, 22, 8(61), 130-134 [in Ukrainian].
8. Holovatska, S., Burdenko, I., Nahirska, K., & Korol, A. (2021). Behavioral model of decision-making in accounting under conditions of risk and uncertainty. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 65, 72-78 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-65-10>
9. Yepifanova, I.Yu., Pankova, V.D., & Tkachuk, L.M. (2021). Strategic risk management in the personnel management system. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 6(1), 12-15 [in Ukrainian]. <https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-300-6-2>
10. Indeks inflatsii v Ukraini (2024). Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> [in Ukrainian].
11. Lokhanova, N.O. (2014). Problematic issues of accounting for financial instruments in accordance with the requirements of P(S)BO and IFRS. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, 6(5), 163-167 [in Ukrainian].
12. Lukova, O.S. (2023). Improvement of methodical provision of economic examination of accounting procedures regarding financial instruments. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza*, 68, 556-571 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.56>
13. Mizhnarodnyi standart finansovoi zvitnosti 7 (MSFZ 7). Finansovi instrumenty: rozkryttia informatsii. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007#Text [in Ukrainian].
14. Mizhnarodnyi standart finansovoi zvitnosti 9 (MSFZ 9). Finansovi instrumenty. Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text [in Ukrainian].
15. Oblikova stavka NBU (2024). Official website of the National Bank of Ukraine. <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> [in Ukrainian].
16. Ofitsiyni kurs hryvni shchodo inozemnykh valiut (2024). Official website of the National Bank of Ukraine. <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> [in Ukrainian].
17. Petrova, I.L. (2020). Risk-oriented management as a social innovation in ensuring economic security. *Vcheni zapysky universytetu «KROK». Serii: Ekonomika*, 3, 243-248 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-59-243-248>
18. Redziuk, Ye. (2021). Functioning of financial institutions and instruments in an unstable global economy. *Finansovo-kredytni systemy: perspektyvy rozvytku*, 1, 35-46 [in Ukrainian]. DOI: 10.26565/2786-4995-2021-1-04
19. Reshetylo, V.P., & Fedotova, Yu.V. (2020). Uncertainty and risk: relationship of concepts and specificity of decision-making. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, 3(77)-2, 149-154 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-3-41>
20. Development of accounting in the conditions of globalization and informatization of society: monograph (2017). / O.V. Palchuk, V.M. Savchenko, I.V. Ruzmaikina ta in; za red. H.M. Davydova. Kropyvnytskyi: PP «Eksklyuzyv-System», 248 p. [in Ukrainian].
21. Statystyka finansovykh rynkiv (2024). Official website of the National Bank of Ukraine. https://bank.gov.ua/files/4-Financial_markets.xlsx [in Ukrainian].
22. Financial instruments: assessment and reflection in bank statements: monograph (2015). / kol. avtoriv; za red. d-ra ekon. nauk, prof. R.A. Slaviuka. K.: UBS NBU. 307 p. [in Ukrainian].
23. Shkvarchuk, L.O. (2013). Financial market.: navch. posibnyk / K.: Znannia. 382 p. [in Ukrainian].
24. KOF Globalisation Index (2023). <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> [in English].
25. On markets in financial instruments and amending: Directive of the European Parliament and of the Council: of 15.05.2014 №2014/65/EU (Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU). <http://www.eufsp.com/laws.html> [in English].

Daniil Karzun, Postgraduate student
State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

The Impact of Macroeconomic Instability on the Disclosure of Information about Financial Instruments

In the conditions of state of war and high macroeconomic instability, the strengthening of the influence of the financial-economic and socio-political crisis and other negative phenomena, the development of financial markets largely depends on using effective financial instruments. This will make it possible to increase the stability of economic entities in situations of uncertainty and risk accompanying their economic activity at all stages, to increase their own efficiency and to use the opportunities that arise due to the processes of globalization and digitalization of the economy and society. At the same time, the issue of accounting and evaluation of financial instruments is complicated due to the imperfection of the legislative and regulatory framework, incomplete consistency of international and domestic accounting and reporting standards, and the lack of skills in the effective use of the latest financial instruments.

The purpose of the article is to reveal the impact of financial instruments on information disclosure in conditions of macroeconomic instability, taking into account economic prerequisites and the latest approaches to improving their accounting and evaluation. The research was conducted by using the methods of systematic and comparative analysis, classification, economic analysis, and logical generalization. The analysis of scientific works in the field of application of financial instruments, domestic and foreign statistics made it possible to confirm the hypothesis regarding the need to take into account the influence of modern economic conditions on the development of financial instruments, the need for their transformation in accordance with the requirements of digitalization, globalization and active international cooperation.

It has been proven that today the level of globalization is growing at a rapid pace, the impact of environmental, social and management risks is increasing, inflation indices, exchange rates and discount rates of the National Bank of Ukraine are marked by significant fluctuations, increasing the degree of uncertainty of the functioning of economic entities. Financial risks are high, including credit, market (interest, currency, inflation, political) and liquidity risks. It was established that in today's conditions it is advisable to improve approaches to accounting and evaluation of financial instruments, to assess the degree of influence and probability of occurrence of risks in the financial sphere, to focus on the best global practices, to activate and harmonize cooperation in the financial sector.

financial instrument, accounting, reporting, assessment, volatility

Одержано (Received) 20.04.2024

*Прорецензовано (Reviewed) 05.05.2024
Прийнято до друку (Approved) 27.05.2024*